

EL GOVERN EPISCOPAL DE LA BISBAL

JOSEP M. MARQUÈS

En el seu mateix nom, la ciutat de la Bisbal porta el record de la vinculació que tingué amb el bisbe. Quines foren les relacions de la població amb aquell que li donava el nom? Les generalitats vagues del feudalisme han servit fins ara per explicar allò que mancava d'estudi concret.

La investigació sobre el govern episcopal d'aquest i altres llocs haurà de fer-se a partir dels registres de correpondència del bisbe, bàsicament del s. XIV. Un tast del contingut d'aquests registres l'he donat recentment, amb la publicació als "Estudis del Baix Empordà" de regests de cartes del prelat referents a jueus. Caldrà rellegir el Cartoral de Carlemany, recentment publicat, i els Pergamins de la Mitra, dels quals vaig editar els regests l'any 1985. La recent confecció de repertoris de les sèries dels "Notularum" i dels manuals de l'Arxiu Diocesà fa més fàcil la tasca.

I.- LA VILA, ABANS DEL S. XIV

LA BISBAL, FUNDACIÓ DEL BISBE

La Bisbal no formà part de la primitiva dotació concedida a la seu de Girona pels monarques carolingis, tal com pot comprovar-se al precepte de l'any 834. Probablement no existia per aquests anys.

El bisbe Gotmar fou el primer a interessar-se per tenir possessions al Baix Empordà, i es féu confirmar pel rei Carles el Calb el petit monestir de Sant Climent de Peralta i dues viles: "Fonsedictus" o Fonteta i Abellars

("Apiliars", *Apiolas*). Pocs anys després, el 851, es produí un plet entre el prelat i un cert Lleó, sobre terres situades a Fonteta. El procés tingué diverses alternatives; Lleó primerament renuncià a les seves pretensions, després apel·là a Carles el Calb dient que havia fet una renúncia forçada i que les tenia del seu pare Stavilis, que les hauria posat en conreu després d'haver-les trobades ermes "com els altres hispans". És fàcil d'atribuir malícia al bisbe, i de suposar que el més poderós inclina sempre la justícia de la seva part. No és clar qui era el més poderós, aleshores. El cert és que encara el lloc central de les possessions del bisbe és Fonteta i que s'hi estaven posant en conreu terres, abans abandonades.

Només a la segona meitat del segle IX (anys 881 i 886) els preceptes carolingis compten entre les possessions del bisbe una vila (Santa Maria dita "*Fontanetum*") i uns vilars; "*Fonsedictus*", Abellars, Corçà, "*Palatium Murore*". S'ha constituït una nova capital. I no és una de les menors forces aglutinants el fet que tingui església pròpia, la de Santa Maria. El nom variarà: de *Santa Maria dita Fontanetum* (922), es passarà a "Santa Maria dita Bisbal" (1002, butlla del papa Silvestre). Els vilars que hi fan cap també varien; s'hi troben de vegades un "*Cassania*", i un "*Ventina-cum*". I és que, quan hom comptà amb una capital, aquestes unitats d'explotació perifèriques perderen importància, almenys com a referència geogràfica i administrativa.

De l'acció dels bisbes per desenvolupar la Bisbal se n'ha de destacar la que conduí el bisbe Guiu, dels anys 911 a 934. De cap altre indret de la bisbalia se'n coneix un procés semblant. Guiu efectuà entre aquests anys ben bé onze compres de terrenys, generalment vinyes, de les quals vuit dintre de la Bisbal (aleshores Fontanet, dita Santa Maria) i les restants a Fonteta i Vulpellac. Algunes eren terres petites, que es pagaven a cinc o sis sous; també comprà un mas per 300 sous, una terra de cent i dues vinyes de 60. Les altres adquisicions de terres que es registren, fetes per bisbes (s. XI) són poques, en comparació amb les de Guiu.

Simple inversions de capital? Les hauria pogut fer més profitoses ben a prop de la seva residència, a Girona mateix. El sentit d'aquestes adquisicions ha de consistir en un pla de desenvolupament de la vila i del pes que el mateix bisbe hi tenia. Es fa difícil de precisar-lo; pot pensar-se que parcel·là terrenys per a solars i per a horts. Si la vila pren el nom de la Bisbal, és que la voluntat del bisbe ha estat decisiva en el seu naixement i primer desenvolupament.

LA SENYORIA

La senyoria del bisbe (la bisbalia) comprenia llocs dispersos; Ullà, Bàscara, per exemple. Els monarques carolingis que la hi donaren no

s'havien proposat de fer del prelat un potentat, sinó un supervisor dels comtes. Per això la seva dotació es dispersa en comtats diferents; Besalú, Empúries, Girona. Quan el poder dels successors de Carlemany s'esfuma, el bisbe ha de valdre's per si sol per conservar el seu patrimoni.

Que el bisbe pogués valdre's per si sol tenia les seves dificultats. La condició d'eclesiàstic li prohibia de fer ús directe de les armes, cosa que normalment observà. Per valdre's, doncs, li era necessari de comptar amb ajut militar. El bisbe Pere, el 1051 féu un contracte amb el comte de Barcelona Ramon Berenguer I; cedí la Bisbal durant la vida d'aquest a canvi de rebre assistència armada al seu poder judicial. El comte hi guanyava una base d'operacions prop de les fronteres del comte d'Empúries i prop de la petita noblesa del Baix Empordà. Mort el comte, el contracte restà dissolt i calgué proveir per altres camins. Sempre, evidentment, amb l'ajut de militars (que després serien dits nobles).

L'alternativa que s'oferia era: o bé recórrer a senyors poderosos (eficaços, però perillosos, perquè la força d'aquests podia regirar-se contra qui l'havia llogada), o bé a petits militars, més fàcilment controlables i menys dotats de mitjans. Una i altra cosa féu el bisbe. L'any 1083 féu convenença amb Oliver Guillem, un petit militar de la Bisbal mateix, segons que sembla. El prelat li donava un mas en feu; a canvi, Oliver Guillem i una petita força armada ("mesnada", mainada), haurien de fer servei de guarda durant sis mesos, de Pentecosta a Sant Andreu, a la vila. El contracte fou ratificat el 1085 i el 1098. La fesomia de la Bisbal adquireix un tret característic, el castell, encomanat a Oliver Guillem. Té també assenyada una "sagrera". Un pacte semblant es passà el 1139 amb un cert Arnau Gaufred; és igualment conreador d'un mas que té en feu, situat a la Bisbal, però es paga més car, ja que rep la meitat del delme de Rupià. Els seus serveis són especificats com a "cort, seguiment, cavalcada i host", vocabulari pres a préstec al diccionari de l'època una mica convencionalment, perquè el bisbe no participa —que sapiguem— en guerres ofensives. Quan, l'any 1145 es ratificà el pacte del prelat amb Arnau Gaufred pel castell de la Bisbal, encomanada aleshores a Oliver de Llorà, era un servei de sis mesos anuals. Entrat el s. XIII es constata que Oliver de Llorà ha decaigut econòmicament i està liquidant les seves possessions.

Per a la defensa de la Bisbal el bisbe es troba també, aquests mateixos anys, en relació amb altres nobles: Arnau Guillem de Cartellà (1124), Berenguer i Gilabert de Cruïlles (1148, 1181). La relació és conflictiva; els nobles reivindiquen drets sobre els "plàcits", és a dir, sobre execució de sentències. Tot fa pensar que el bisbe s'havia trobat induït a cercar el suport de nobles més poderosos (els que hem anomenat eren aliats del vescomte

de Cabrera, que tenia un bon castell a Girona) i que el seu servei li resultava excessivament oneros. La mitra pagà compensacions i pledejà per alliberar-se d'una protecció massa cara; el plet amb els Cruïlles se sentencià el 1226, però encara l'any 1259 la família Blanes reivindicà les "tasques criminals" que tenia pels Cruïlles. I optà per una gestió directa. Els nobles que en el futur residirien a la Bisbal —Bernat Torroella hi és domiciliat l'any 1295; el 1313 hi viuen els cavallers Guillem de Blanes i Bernat de Llavà— ja no tindrien influència al règim de la vila.

GESTIÓ DIRECTA: BATLLE I SAIG

La gestió directa comença a finals del s. XII. El primer saig conegut del castell és Joan de Monell, sortit d'una família de funcionaris episcopals de Bàscara, que jurà fidelitat pel càrrec l'any 1166. El primer batlle fou un cert Guillem de Frigola, que prestà homenatge el 1181. La família Frigola retindria el batlliu gairebé 200 anys; l'exerciren batlles i batllesses, elles també prou decidides. Els batlles alternaren durant el segle XIII els noms de Bernat i Guillem; el fill d'en Bernat es deia Guillem i viceversa. Començaren, com és sabut, com a batlles de sac, recaptant rendes del bisbe. De l'any 1278 hi ha una sentència sobre les batllesses Beatriu i Elicsenda que assenyala com havien anat fent créixer les seves pretensions. Rebien redelme del carnalatge. Rebien drets especials per mesurar el vi. Es prenién com a pròpies les remences de noies. Es prenién drets de pastura i impostos sobre ous i formatges. Tot això eren exigències que havien imposat. Més greu; prenién persones en guarda seva, exigien prestacions personals com els senyors i rebien homenatges. La sentència els parà els peus; altrament s'haurien independitzat del bisbe. El fenomen de l'autonomització de batlles és corrent a l'època i el bisbe hagué d'aturar semblantment intents del batlle d'Ullà.

LA POBLACIÓ, A LA VILA I ALS MASOS

Al cartoral de Carlemany hom troba menys capbreus de la Bisbal que no d'altres llocs episcopals, com Bàscara, Crespià o Dosquers. Hi ha un capbreu dels horts novells que pot datar de cap a 1250; s'hi esmenten 53 persones que tenen generalment dues o tres parcel·les d'hort pel que fan cens al bisbe. Són òbviament gent de la vila; algun porta un cognom d'ofici, com Teixidor, Cisteller o Flequer, i d'altres poden ser jueus, com en Vidaló i en Bonet; hi ha els cognoms típics d'immigrants, com el de Llaneres o Figueres. No es troba al cartoral el capbreu de l'horta vella, però sí una anotació que indica que el total de censos que el bisbe rebia de l'horta nova era de 120 sous, i el total de l'horta vella era de 58. N'hi ha prou per suposar que altres vint-i-cinc famílies s'afegirien a les 53 dels horts nous.

El 1262 un grup de cinc homes, dels quals tres pertanyen a la família Xesa d'Ultramort, presten homenatge al bisbe; són probablement nous veïns de la vila. L'expansió urbana necessària per acollir els nous habitants degué originar un suburbi; hom esmenta l'any 1232 cases situades a la "vila nova" de la Bisbal. Del mateix segle resta la constància més antiga que hi ha jueus que resideixen a la vila del bisbe.

Pel que fa a la pagesia, un altre capbreu, que suposem redactat cap al 1200, assenyala que el bisbe rep 89 porcs, prestació típica dels masos, 66 anyells i 65 gallines. Moltes d'aquestes prestacions són dividides: mig porc, mig anyell. El número de pagesos del terme de la Bisbal, d'acord amb aquestes dades, supera de poc els 100. Però és un nombre que no havia de créixer. El bisbe féu parcel·lar, abans de 1250, la seva coromina en feixes on hom sembrava blat. N'hi sembraren la gent de vila, i no pagesos que establissin un nou mas. Vilatans i pagesos tenien interessos divergents i arribaren a pledejar entre si.

2.- EL GOVERN DURANT EL S. XIV

Entrant el s. XIV, les funcions del batlle s'estenen cap al camp administratiu i executiu, sobretot després que el rei Jaume II, l'any 1302, cedí al bisbe la jurisdicció i el mer i mixt imperi de la vila i de Bàscara. Pere IV li concedí de poder posar forques i costells l'any 1358; no hem trobat cap referència al seu ús.

Els bisbes del s. XIV són: els Vilamarí fins a 1318, Pere de Rocabertí (1318-24), Pere d'Urrea (1325-1328), Gastó de Montcada (1328-1334), Gilabert de Cruïlles (1334-1335), Arnau de Montrodon (1334-1348), Berenguer de Cruïlles (1349-1362) Ennec de Vallterra (1362-1369), Jaume de Trilla (1369-1374), Bertran de Montrodon (1374-1384) i Bernat d'Anglesola (1384-1408). Llevat de Montcada i Urrea, procedeixen de la petita noblesa de Girona i Vic. Els Cruïlles hi tenen interessos de tota mena, perquè parents seus regeixen Peratallada.

A cada nou bisbe calia fer-li un "donatiu gratuït". La vila pagà per aquest concepte 4.000 sous el 1326 i 1.000 sous el 1363. Els jueus pagaven a part en semblant ocasió unes "morabatinades"; 119 sous el 1327 i 150 el 1329.

Són aquests prelats els que organitzen la seva cúria i estableixen una gran regularitat de comunicació amb les parròquies i amb la seva senyoria. Els registres de lletres conserven còpia de la correspondència enviada. Les comunicacions del bisbe als batlles, i sobretot al de la Bisbal, foren contínues. Llàstima que no tinguem la correspondència sortida del batlle, i només la que rebé. Perquè ell sovint havia d'informar sobre sol·licituts que eren presentades directament al prelat.

La bisbalia té, a principis del s. XIV, 800 focs. Són les poblacions, llocs o castells de la Bisbal, Corçà, Sant Sadurní, Rupjà (amb Parlavà i Ultramort), Matajudaica, Ullà, la Pera, Bàscara, Dosquers amb Crespià, Vila-romà i Domeny. Es tracta, com sol succeir, de llocs dispersos, cosa que impedeix de donar una organització centralitzada al govern.

Si bé hi ha intents de centralització, com per exemple, de la judicatura, de les presons, i fins de donar al batlle de la Bisbal un poder d'intervenció sobre afers a Sant Sadurní, —és el batlle de la Bisbal qui pren possessió del castell o que instal·la el notari del lloc— no es consoliden. Resta cada nucli com a autònom i conservant les seves tradicions. El castell de Rupjà té castellà; el de la Bisbal és de responsabilitat del batlle i d'un subordinat seu, el claver.

Amb això acabo de donar el nom d'alguns oficials locals. Els representants oficials del bisbe a la Bisbal són tres: el batlle, el jutge i el notari. Excepcionalment, s'adrecen lletres al claver.

Batlle. Realment el batlle és l'home clau amb el qual compta el prelat per regir la vila. A la Bisbal, entre 1334 i 1369 fou batlle Bernat de Frigola. Posteriorment, entre 1371 i 1382, Guillem d'Hortal, de la casa de Llers. La història dels batlles Frigola, i de les batllesses, que feren gala d'atributs molt masculins, és de fidelitat al bisbe i d'explotació sistemàtica dels seus súbdits; ho hem assenyalat més amunt. Encara el 1323 Guillem de Frigola enfranquí unes persones que havien esdevengut homes propis seus, i que passaren a ésser-ho del bisbe; els intents d'autonomia del batlle no havien cessat al s. XIII. Amb el tombant de segle, els bisbes prefereixen al batlle hereditari, l'home triat per ells, que, no obstant, els resultà una mica capriciós. Guillem d'Hortal és reptat pel bisbe el 1380 per haver posat per substituït un fadrí inepte. Després, en el tombant del s. XV, el govern de la bisbalia passa del prelat cap a un procurador general, que no registra les lletres; es perd així una font útil per a la història de la vila.

Notari. També era un ofici hereditari, de la família Ballester. L'exercí Jaume Ballester fins al 1329, i Francesc Ballester de 1329 endavant. El càrrec es podia arrendar (per 60 sous el 1339, per 1.000 sous en 1349, per 1.100 sous el 1361) i cobrar sense treballar. Durant la segona meitat de segle, el bisbe nomena Guillem Banyils; Bernat Sadurní; Guillem de Coll (substituït de Francesc Ballester, 1344); Guillem Pons (1349); Pere Avinent, prevere de Pals (1371); Antoni Puig, clergue (1442); s'ha perdut la transmissió familiar de drets i hom s'inclina per confiar el càrrec a eclesiàstics. El notari no és autoritat, però en participa perquè aixeca acta de les execucions del batlle. Té inclinació a assenyalat-se salaris excessius, sobretot en els plets, que cobra a tant per full escrit. Sovint el prelat haurà de posar límit als salaris de l'escrivà, el qual tenia, a més, privilegi d'exempció d'impostos.

Jutge. El càrrec pot ser d'àmbit local o bé, per entendre'ns, comarcal. El bisbe acostuma a nomenar jutge un professional del dret, un jurista, com els Llapart de la Bisbal, els Santjoan d'Ullà o els Adroher de Peratallada, amb preferència un mossèn, un clergue. Els jutges del bisbe no duren massa anys: pot creure's que eren un càrrec mal pagat en comparació amb la feina que havien de fer. De vegades hi ha un jutge per a la Bisbal i un altre per a tota la bisbalia.

Capità. Quan hi ha perill de guerra, es nomena un responsable superior del castell. Per a la Bisbal, l'any 1374 ho fou Bernat Torroella, que tenia ordinàriament la batllia d'Ullà, mentre que els Abellars de la Bisbal faran de capitans d'Ullà. El capità no era de la vila, i es comprèn; havia de prendre decisions que posaven en perill vides, enrunar cases i altres mesures dràstiques. El 1385 el nomenament recaigué en Ramon de Finestres, un altre militar foraster.

Al dessor dels oficials, hom troba saigs, el corredor, l'escarceller, el dipositari. El corredor, o ofici de la subhasta, tenia de salari l'any 1320 4 diners per lliura del preu dels immobles que venia i 2 diners per lliura dels béns mobles. Eren càrrecs una mica arriscats; si volien plaure el senyor, havien de posar en perill la seva incolumitat. De vegades, el bisbe els amenaçava amb penes perquè complissin les seves obligacions. En Marquès, saig, el 1378, era a la presó i fou donat a manlleuta de 4.000 sous; per a dos saigs de la família Oliver es donà l'ordre d'enderrocar-los la casa, suspesa poc després. Igual com altres càrrecs, eren venals; el 1331 s'arrendava per 40 lliures anuals. L'any 1347 es fa un canvi; hom dota amb la *saionia* un benefici a la capella de Santa Anna del castell, l'obtentor del qual hauria de fer de claver (clergue) del mateix castell. I aquest mantindria dos saigs laics. No ens ha de sorprendre que hom oferís a un pres la missió de fer de saig.

EL DESPAIG ORDINARI DELS AFERS

a) La justícia civil

La comesa que el batlle exerceix més sovint és la de fer administrar justícia en l'àmbit del dret civil. I dins d'aquest àmbit, la d'urgir el pagament de deutes. Hom en podrà veure multitud d'exemples en els registres de documents sobre jueus que hem publicat. El bisbe intervé sovint en aquests casos, sigui per ratificar l'exigència, sigui per limitar el rigor de la llei.

Són freqüents els casos de veïns de la Bisbal que obtenen del bisbe moratòries de deutes. Hom invoca, per exemple, la guerra; els anys 1343 i 1364, és al Rosselló. El rei concedeix moratòries als que cooperin en expedicions bèl·liques, i a la Bisbal és el bisbe el que ho recorda al batlle. En altres ocasions la moratòria la imposa el mateix prelat, a fi que no es

despoblin masos. Els súbdits d'autoritats altres que el bisbe poden reclamar deutes de veïns de la Bisbal, i en aquests casos el senyor de la vila pot donar curs a la reclamació o bé entorpir la seva execució.

Dins del dret civil pertoca també al govern de la vila de donar tutors als infants que resten orfes, posar penes pecuniàries a marits que maltracten l'esposa o bé l'abandonen, obligar els fills a prestar aliments als seus pares, cosa que succeeix tant en famílies jueves com cristianes. En l'àmbit matrimonial, com en el de les execucions de llegats, el batlle ha de prendre mesures que deriven del dret canònic.

b) La justícia senyorial. La jurisdicció

Com a executors del dret públic senyorial i reial, els calia als batlles fer pregons, aplegar impostos i talles, com el del fogatge, donar el so de viafors, reclutar homes per a l'exèrcit reial quan es produïa l'eventualitat prevista al "*Princeps Namque*". En canvi, el batlle no cobrava les rendes del bisbe; aquestes s'arrendaven, i en desconec per ara l'import.

Només havia de vetllar per a la conservació de rendes i drets senyorials. Per exemple, hagué d'exigir la pena —10 lliures— a un pagès de remença que no habità al mas, sinó a la vila. I se li advertia si el bisbe dispensava algú de la normativa, com el veí que l'any 1366 obtingué llicència del bisbe per no haver de servir-se del forn de destret, i així fou comunicat.

Pertocava al batlle de prendre mesures de policia en casos de baralles i bregues entre veïns. Generalment, el bisbe moderava les mesures preses pel subordinat; per exemple, ordenava de no procedir si l'ofès havia perdonat l'ofensa, o bé de treure de la presó qui l'havia començada, pel fet que havia estat sense armes. Reiteradament, de 1347 a 1353 s'envien cartes per Setmana Santa, que manen al batlle d'impedir que s'apedreguin els jueus. I fins i tot es manava de prohibir al terme la pastura de cabres, nociva per a les plantes, o bé de tenir fermats els gossos perillosos.

FOMENT I DESENVOLUPAMENT

A través de les lletres episcopals es deixa veure l'interès del prelat per l'augment de la població i de l'activitat. Per bastir una torre i molí prop del castell del prelat despengué 12.165 sous l'any 1323. Les llicències per a nous veïns semblen haver estat de fàcil obtenció. Bernat de Figuera l'aconseguí el 1327 per fer ofici de passamaner, adober i tintorer de roba. Hom estableix el 1347 el dret a fer un nou molí al torrent Reial per un cens prou econòmic; un parell de gallines. El 1367 un boter es vol establir a la Bisbal. El bisbe l'obliga a prestar-li homenatge davant notari. Després mana al batlle i al claver que l'admetin entre els veïns de la vila. Com de costum, per atreure nous ciutadans se'ls concedeix durant un temps exempció d'impostos; l'obtingué, per exemple, un Castelló Moles, que en

1383 declarà que venia a posar "tiradors de draps", una instal·lació per abatanar draps de llana. Possiblement, en relació amb aquest Moles el bisbe encomanà a Francesc Vila i al seu fill Guillem el mateix any de construir un molí draper a la Torre, prop del molí blader. Tanmateix, la documentació de la cúria suposa que el molí draper pels anys 1385 i 1392 funcionava irregularment, i s'hagué de donar terminis peremptoris per posar-lo en marxa.

El rei Jaume II concedí, l'any 1323, a prec del bisbe Rocabertí, no sols llicència de fer mercat el divendres, sinó també salvaguarda a tots els concurrents. Un pacte entre el prelat i els bisbalencs establia que aquests despendrien mil sous per obtenir la concessió, —el comte d'Empúries i la família Santapau s'hi oposaven— i en contrapartida el bisbe els declararia francs de lleuda.

El mercat era d'assistència obligatòria per als veïns del terme, i el batlle podia penar els que no hi anessin. El bisbe, en una ocasió hagué d'ordenar-li que desclavés la porta d'un pagès que no hi havia anat perquè tenia dos fills malalts. Correlativament, hom podia prohibir d'anar a mercat a Monells; el 1326 es posà pena als contraventors d'aquest precepte, que es publicava en circumstàncies extraordinàries.

La fira és documentada a les lletres episcopals a mitjan segle XIV. Tenia lloc per Pentecosta, durant deu dies, i amb una "tornada" el mes de setembre. El bisbe autoritzà a obrir les botigues els dies festius durant la fira.

El problema de la despoblació es relaciona amb la remença, o bé afecta persones que han contret deutes excessius. El bisbe mana el 1347 desclavar portes de jueus que han anat a viure a Vulpellac per tenir així una moratòria per pagar deutes. El prelat Anglesola ordena una pròrroga per a un deutor "car nós no volem que lochs nostres se despoblen" en 1378, i una remença del mas Ferrer de Sant Pol de la Bisbal no s'urgeix el 1382 perquè el mas quedaria buit.

D'ensenyament n'hi ha a la Bisbal, tot i que no en siguin coneguts els mestres. L'any 1350 un capellà de Besalú havia demanat al bisbe permís per deixar el servei pastoral i dedicar-se a ensenyar. Se li digué que se li permetia, a condició de fer-ho a Bàscara o a la Bisbal. Que hi havia ensenyament ho mostra que el 1367 el bisbe havia intimat monitòria a Guillem Miquel, diaca de Monells, que no ensenyés gramàtica i lògica a Casavells o en altres llocs que no distessin una llegua de la Bisbal. A prec de la comtessa d'Empúries concedí que el dit Miquel pogués ensenyar a Casavells un màxim de 10 alumnes.

El primer mestre que supera l'anonimat és, en 1381, Joan de Bonaventura, físic de Béziers, té autorització d'ensenyar gramàtica, lògica i arts

liberals (filosofia). Potser va trobar feina de metge, que era la seva, o se'n va tornar a la seva terra, perquè l'any següent, 1382, el permís d'ensenyar al lloc l'obté Benet Casabò, un clergue de la vila, només per a gramàtica i lògica.

La vida municipal és escassa. El batlle, cas de cobrar el fogatge, ha d'obligar els homes a reunir-se i elegir síndics, que tindran el càrrec mentre l'afer no s'hagi acabat. Però quan cal triar un consell, format de dos homes de la mà major, dos de la mitjana i dos de la menor, és el batlle qui els escull. Els jurats permanents no començaren a elegir-se, segons la nostra documentació, fins al s. XV.

LA FAM I LA GUERRA

La vila, tot i ser de senyoria eclesiàstica, havia de cooperar en les guerres empreses per la monarquia; ho exigia l'usatge "Princeps Namque". La guerra amb Castella fa perillar Girona. La Bisbal ha d'aportar 15 soldats al bisbe, Ullà altres 15, i Rubià i annexes, 10. Després és Jaume de Montpeller que vol invadir el Rosselló, el 1346; el 1349, alguns, inclòs el notari Ballester, prenen part a l'expedició de Sardenya; el 1356 cal acudir a Sant Feliu i Palamós, amenaçades per naus genoveses, i el 1361, al Rosselló de nou. El 1364 s'enviaren de nou soldats a Sant Feliu, on es proposaven de desembarcar tropes de Castella. Els bisbalencs que acudien a aquestes empreses solien ser deutors, que durant l'expedició s'alliberaven de les reclamacions dels seus creditors, i hi col.laboraven més sovint com a conductors de bestiar de transport que no pas com a combatents.

El bisbe tenia interès a redimir la prestació personal a la guerra per una contribució econòmica, fins avançant els diners; així es féu, pagant un florí per família, el 1374 i el 1385. Redimir tota la bisbalia de l'expedició a Sardenya del 1393 costà 850 florins.

La inseguretat del segle XIV obligà a fortificar la vila, amb grans despeses. Hom treballa en l'obra del mur el 1364, quan el comte de Trastàmara és a la frontera, en guerra contra el rei d'Aragó. El treball se suspèn, a súplica dels veïns, per causa de pobresa, el 1369. Creix el perill el 1371; els veïns es posaren el redelme (1% dels ingressos) per pagar l'obra; en correspondència el bisbe es comprometé a no emprendre noves construccions de fortificació durant cinc anys. Vana esperança; el 1374 i 1375 cal dedicar-hi novament prestació personal i pecuniària. I encara calia proveir-se, a despesa dels veïns, d'armes; ballestes el 1350; cuirasses el 1376.

Si la guerra entre regnes no arribava sovint a prop del Daró, hi passaven tropes enemigues: les companyies de Bertran Duguesclin, dels Armanyacs. Calia prevenir-se. El bisbe permet en 1364 de sortir a collir raïms, a condició que cada família tingui dintre la vila almenys una migera de blat

per mantenir-se en cas de setge i que es continuï construint el mur. Només que es vegin cavallers, ni que sigui lluny, el bada del castell ha de tocar el corn, i la gent, prevenir-se i recollir-se.

L'alarma es presentava més sovint del que creuríem. No es devia només als enemics llunyans, sinó també als propers. Resta constància de moltes bregues entre pobles, més o menys atiades, i en tot cas tolerades pels senyors locals. Homes de Cruïlles havien atacat el mercat de la Bisbal el 1328. El 1339 se signà una solemne pau entre els veïns de la Bisbal i Corçà, d'una banda, i els d'Ullastret, Vulpellac, Castell d'Empordà, Sant Iscle i Fonolleses, de l'altra banda.

No duraria gaire; el 1341 homes de la Bisbal entren a mà armada al Castell d'Empordà, i trencaren les paus fetes; el batlle hagué d'intervenir. Dos anys després l'atac es produeix en sentit contrari; el comte d'Empúries protesta, perquè tenia una pau feta amb el bisbe. L'any 1344 els homes de Corçà denuncien que anant a mercat a la Bisbal van sortir homes de Monells i els feren violència; havent cridat viafors, no sortiren els de la Bisbal a defensar-los; culpa del batlle. Aquest episodi acabà amb una pau, signada entre els homes de Monells, d'una banda, i els de Corçà i la Bisbal, de l'altra part. Es feren escriptures com calia, i el batlle hagué de forçar els síndics dels homes de la Bisbal que paguessin el notari. La pau era tan fràgil que l'any 1350 dos homes de la Bisbal que eren confreres de la confraria de Sant Projet de Monells demanaren al bisbe que els dispensés del vot que tenien fet d'assistir a l'aplec, per perill de tenir-hi topades desagradables. El 1352 s'encén de nou la guerra entre els homes del comtat d'Empúries i els de la Bisbal, talment que el camí a Girona restà bloquejat algun temps. Cap a un centenar de persones de distints pobles pròxims a la Bisbal foren excomunicats el 1355, per haver atacat els bisbalencs que veremaven. Una nova incursió de gent de Monells el 1359 afectà els veïns de la Bisbal; el bisbe en protestà a la comtessa d'Empúries. El 1364 ordenà al batlle de fer un ban que prohibís de fer mal als veïns d'Ullastret i Peratallada. Podríem allargar el recompte fins a principis del s. XV. Allò de tenir una mà a l'eina de treball i l'altre a l'espasa, que porta el llibre bíblic dels Macabeus, es vivia contínuament a la Bisbal.

Quan el perill es presentava pròxim a la vila, el bisbe nomenava un capità, ordenador i defensor. Les mesures d'aquest podien ser rigoroses; entre elles hi havia l'enrunament dels edificis construïts fora muralla, que alguna vegada el bisbe mateix féu suspendre fins que l'arribada dels enemics no fos imminent.

L'aviatualment i el comerç del blat es feien sota l'autoritat del batlle i la supervisió del prelat. De prohibicions d'exportar blat fora del terme se'n troben sovint. Així se'n enregistren els anys 1343, 1345, 1347, 1356 i 1361.

La decisió la prenia el bisbe, de vegades a instància dels veïns de la vila; al batlle tocava fer-la observar... i fer la deguda excepció a fi que pogués sortir cap a Girona el gra propietat de la Catedral. De vegades, s'ordenava evitar que els comerciants acaparessin el blat a fi d'apujar artificiosament els preus.

Una collita especialment dolenta es produí els anys 1374-1375. Per evitar la fam s'obrí botiga, per ordre del bisbe. Uns comissionats passaren a veure el blat de cadascú, en mesuraren el 10%, que s'emportaren i el venien a preu cotat; el forment a 16 sous, l'ordi a 8, el mill a 9 i el mestall a 10 sous la migera. La mesura no plaïa pas a tothom, i tampoc era suficient, de forma que en 1375 el bisbe autoritzà la universitat a endeutar-se en 4.000 sous per adquirir comestibles.

ELS MITJANS COACTIUS

No hem trobat notícia d'execucions capitals, a la Bisbal. En tot cas no serien de la responsabilitat del bisbe, perquè les penes que implicaven mort, desterrament o mutilació eren pròpies del poder reial.

La presó era el mitjà coactiu més terrible. Hi havia a la Bisbal dues presons: la Rupiana, la principal, per a presos a pa i aigua, i la de Poca Roba, menys dura. Els presos, abans de judici, havien de pagar-se l'aliment i el sou de l'escarceller. Amb permís del bisbe, poden rebre aliments dels seus amics.

La correspondència del bisbe conté sovint ordres de dulcificar la pena de presó. Sens dubte, s'obria així una porta cap a l'arbitrarietat, però també es practicà la misericòrdia. Es manà, doncs, que un marit presoner pogués rebre la visita de l'esposa sempre que aquesta ho demanés, que persones malaltes fossin donades a manlleuta i que gent pobra de Ruplà fossin portats a la presó d'aquell poble per no agravar més la seva pena. La presó de la Bisbal funcionava com a presó central de la justícia del bisbe.

Per certs delictes, es prevenia la seva comissió obligant el possible delinqüent a posar-se pena davant el notari; com ho féu en una ocasió un jueu, per abstenir-se de jugar diners.

Sovint les penes eren objecte de composició. El 1335 una mort es composà en 2.000 sous, un delicte d'usura, en 800 sous i un cas de tracte carnal amb la pròpia sogra, en 300 sous. Però un assassinat podia comportar la confiscació del mas de l'assassí.

Dels altres mitjans coactius, com el bandejament o l'empara de béns només en farem esment. Ningú no trobarà estrany que el bisbe ordenés alçar empires posades a viudes. Menys conegut és el clavament de portes; consistia a privar una família de l'accés al seu propi domicili. També el coneixem precisament perquè el prelat ordenà diverses vegades d'alçar-lo.